

Особливості розвитку інноваційного підприємництва в Україні: досвід Польщі

Розглянуто причини недостатньої розвиненості інноваційного підприємництва в Україні. Проаналізовано систему підтримки та стимулювання польських підприємств, що займаються виробництвом і впровадженням інновацій, яка проявляється в створенні фондів регіонального розвитку, державних програм, спрямованих на фінансування інноваційного розвитку, співпраці академічного сектора з бізнесом. Представлено можливості підвищення інноваційності вітчизняних підприємств.

Ключові слова: інноваційне підприємництво, фінансування, інноваційна інфраструктура, фонд регіонального розвитку.

Постановка наукової проблеми та її значення. В умовах розвитку сучасного суспільства основним чинником, який визначає конкурентоспроможність держави, стає зростання ступеня інноваційності економіки. Причому, збільшення цього ступеня вимагає багато часу, фінансових і організаційних ресурсів, інституційних та структурних змін. Більше того, таке зростання повинно відбуватися на всіх рівнях управління економікою, у тому числі на рівні підприємств, як ключової ланки національної інноваційної системи. Центральне місце в інноваційній системі займає підприємство, яке формує попит на інноваційну продукцію, перетворює знання в інноваційний капітал. Варто наголосити, що визначальну роль в реалізації інноваційного потенціалу регіону відіграють малі й середні підприємства.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Посилення уваги зарубіжних та вітчизняних учених-економістів до питань розвитку інноваційного підприємництва як невід'ємної складової частини сталого розвитку національної економіки та підвищення її конкурентоспроможності припало на початок XXI ст. Значний внесок у розвиток досліджень у цьому напрямі в українському науковому просторі здійснили О. А. Амоша, О. М. Анісімова, І. Г. Бабець, Л. С. Лісогор, О. А. Мокій, Н. В. Петрина та ін.

Усі дослідники проблем інноваційної активності підприємництва єдині у висновку, що найвагомішим чинником є проблема недоступності фінансових коштів для авансування інноваційного процесу, що має місце як на стадіях науково-технічних розробок, так і на стадії впровадження інноваційних змін у виробництво. Основними причинами перешкоди розвитку інноваційного підприємництва в Україні І. Г. Бабець, Ю. В. Полякова, О. А. Мокій вважають суперечливу інноваційну політику, несприятливий інвестиційний та інноваційний клімат, практику призупинення дії окремих статей законів, які стосуються фінансування інноваційної діяльності, прийняття нових законодавчих актів і нормативно-розпорядчих документів без належного аналізу і оцінки виконання попередніх [1].

Однак, незважаючи на значну кількість праць щодо цієї тематики, недостатньо уваги приділено польському досвіду в організації інноваційного підприємництва та можливості його використання для України.

Мета статті – дослідження особливостей розвитку інноваційного підприємництва в Україні та вивчення польського досвіду стосовно цієї проблематики.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Однією з причин низького рівня інноваційності економіки України є домінування великих підприємств «старопромислових» галузей, які забезпечували економічне зростання періоду 2000–2007 рр., у поєднанні з фактичною відсутністю інноваційно активних підприємств у секторі МСП. У середньому по країні лише близько 6 % промислових малих та близько 16 % середніх підприємств є інноваційно активними (наприклад, у Польщі понад 30 %) [2].

На сьогодні використовується незначна частка науково-технічного потенціалу держави, що зумовлено фактичною відсутністю фінансування інноваційних проектів, низьким рівнем правової охорони об'єктів інтелектуальної власності, нестачею коштів у підприємств на одержання зарубіжних патентів, відсутністю сучасних маркетингових досліджень міжнародного ринку технологій. Серед підприємств, які впроваджували нові технології для удосконалення продукції або створення нового продукту, 21,1 % застосовують вітчизняні патенти і лише 2,4 % – міжнародні [3].

Проте зменшення кількості інноваційно активних підприємств, обсягів реалізованої інноваційної продукції, кількості освоєних інноваційних видів продукції поєднується з позитивною динамікою

кількості поданих заявок на видачу патентів, що свідчить про наявність інтелектуального потенціалу, але недостатню його реалізацію.

Нерозвиненість інноваційної інфраструктури та низька її якість зумовлюють високі транзакційні витрати, пов'язані з пошуком інформації про інноваційні розробки та партнерів у сфері комерціалізації технологій і винаходів, захистом прав інтелектуальної власності, несумлінною конкуренцією у цій сфері. Зростають міжрегіональні диспропорції у розміщенні інституційної інфраструктури інноваційної діяльності.

Як наслідок, знижується престижність інтелектуальної праці через значні затрати часу на НДДКР та відсутність адекватного матеріального заохочення. Незважаючи на високу оцінку якісного складу працівників сфери науки в Україні, відбувається прогресуюче скорочення наукового потенціалу у галузях природничих та технічних наук через внутрішню та зовнішню міграцію кадрів. Частка осіб, зайнятих дослідженнями і розробками в Україні, становить близько 0,52 % загальної кількості зайнятих при середньому значенні цього показника для країн ЄС – 1,2 % [4].

У розвинених країнах, де частка інноваційних підприємств досягає 70 %, виробництво і експорт наукоємної продукції забезпечує до 80–90 % приросту ВВП [5]. Головною причиною відставання нашої країни за цими показниками є суперечлива інноваційна політика, несприятливий інвестиційний та інноваційний клімат. Голова Всеукраїнського об'єднання малого й середнього бізнесу «Фортеця» Оксана Продан заявляє, що українська держава майже не підтримує інновації. За статистикою, основним джерелом фінансування інноваційної діяльності є гроші самих підприємств, це 64%. І це на 11% більше, ніж було в 2011 р. Тобто підприємства все більше й більше вкладають власних коштів для того, щоб розвивати своє виробництво. І в 2012 р. держава на інноваційний розвиток, інноваційне виробництво надала аж 2,5 % вкладених коштів у виробництво, – запевняє Оксана Продан [6].

Досвід розвинених країн підтверджує доцільність створення різноманітних структур підтримки інноваційного підприємництва, у тому числі й інноваційних центрів. Політика розвинених країн, зокрема Польщі, спрямована на створення сприятливого середовища для науково-технологічного розвитку, важлива роль у такому процесі надається державі. Роль держави полягає у генеруванні системи правил функціонування суб'єктів науково-технологічного ринку та контролі дотримання їх виконання через формування сприятливого інституційного середовища та інноваційної інфраструктури.

Для України з огляду на перспективи інтеграції у ЄС та участі у європейському дослідницькому просторі доцільним є вивчення та адаптація досвіду європейських країн, зокрема тих, де розвиток інноваційного підприємництва відбувається в умовах обмежених фінансових ресурсів та за наявності істотного науково-технічного потенціалу. Зокрема, у Польщі інфраструктура підтримки інноваційного підприємництва є розгалуженою і різноманітною, що дає змогу вирішувати актуальні проблеми науково-технічної діяльності та узгоджувати інтереси сторін у розвитку МСП.

Органи влади м. Познань і Познанський науково-технологічний парк з 1 січня 2006 р. розпочали реалізацію проекту «Розробка моделі підтримки підприємництва у академічному секторі». Метою проекту є підвищення ефективності використання інноваційного потенціалу для посилення конкурентоспроможності економіки регіону через впровадження програми підтримки підприємництва в академічному середовищі та забезпечення передачі технологій із наукового сектора підприємцям [7].

Досвід становлення і розвитку університетів інноваційного типу в Європі та розвитку інноваційної діяльності в університетах України свідчить про те, що саме їм належить провідна роль у переході до знаннєвої економіки. В основу діяльності інноваційних університетів покладені такі базові принципи: розвиток системи інноваційної освіти; єдність наукового, навчального та інноваційного процесів; стратегічне партнерство університету, держави, наукових установ, промисловості та бізнесу; багатоканальна база фінансування діяльності та розвитку університету.

Серед основних напрямів трансформування українських ВНЗ в університети інноваційного типу доцільно виділити: розвиток нових методів і прийомів викладання та навчання; модернізацію організаційної структури, вдосконалення підходів до фундаментальних та прикладних наукових досліджень; впровадження фінансово-економічних механізмів розподілу фінансових ресурсів за напрямками інноваційного розвитку.

Досвід Польщі показує, як можна забезпечити трансфер від академічної думки до успішної бізнес-моделі на загальнонаціональному рівні, і може слугувати вдалим прикладом для України. Бізнес-інкубатор виступає могутнім інструментом підтримки малого та середнього бізнесу, що є основною опорою економічного розвитку країни, в якій зосереджені її головні потенційні ділові ресурси. При великих державних університетах Польщі працює мережа бізнес-інкубаторів, покликаних допомогти реалізувати бізнес-ідеї. Створено академічний інкубатор підприємництва – мережу,

яка об'єднує 31 кращий університет в Польщі і понад 1400 фірм. Його основна місія – створення сприятливого клімату для розвитку академічного підприємництва [8, с. 3].

Для посилення співпраці між науковим сектором і сектором МСП в Польщі реалізується проект «Загальнопольська мережа трансферу технологій та підтримки інноваційності малого та середнього підприємництва», що передбачає створення мережі інформації про фірми та інституції, які пропонують або потребують нові технологічні рішення. Така мережа має стати платформою обміну інформації і забезпечити трансфер технологій в країні. Всі послуги надаються на безоплатній основі (за рахунок співфінансування з Європейського фонду регіонального розвитку) [7].

Із 2005 р. Польська агенція розвитку підприємництва (ПАРП) запровадила інтерактивне навчання у сфері підприємництва (створення приватного бізнесу, розробка бізнес-плану, дослідження ринку, залучення коштів структурних фондів ЄС для підприємців, безпека праці у секторі МСП). ПАРП реалізує програму підтримки охорони промислової власності і виділяє кошти на оплату заявки на отримання охоронного документа на об'єкти інтелектуальної власності (квота підтримки на одну заявку – не менше 4 тис. злотих). ПАРП надає позики для фінансування інновацій (до 2 млн злотих, у розмірі 75 % необхідних коштів) терміном до 10 років [2].

У 2007 р. запроваджено програми Міністерства науки і вищої освіти Польщі: «Розробник інновацій» – для підтримки інноваційного підприємництва в академічному секторі; «Патент плюс» – для підтримки патентування винаходів, розроблених науково-дослідними установами.

З огляду на недостатнє фінансування інноваційної діяльності з державного бюджету в Україні, низьку активність вітчизняних підприємців у поданні заявок на залучення коштів з програм технічної допомоги ЄС, корисним є досвід Польщі у розв'язанні фінансових проблем інноваційних підприємств. Наприклад, Любельський фонд розвитку було засновано з ініціативи інституцій, що зацікавлені в економічному зростанні регіону, серед яких варто виділити таких співзасновників: органи місцевого самоврядування, банківські установи, торгово-промислова палата. Така організаційна форма Фонду дала можливість об'єднати зусилля місцевої влади, фінансового сектора та підприємців у активізації інноваційної діяльності воєводства. У Любельському воєводстві Фонд регіонального розвитку виконує функцію регіональної фінансової інституції для підприємств малого й середнього бізнесу. Мета Фонду полягає у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіону, зокрема підтримці сектора МСП через фінансування інвестиційних та інноваційних проектів цих підприємств [7].

Вагомими перевагами інноваційного сектора в Польщі є велика кількість посередницьких організацій (понад 300), що підтримують інноваційну діяльність і надають послуги у сфері освіти, консультування, передачі технологій; розміщення посередницьких структур із врахуванням концентрації науково-дослідницького потенціалу; наявність у більшості інноваційних фірм науково-дослідних відділів; делегування відповідальності за реалізацію регіональних інноваційних програм місцевим органам самоврядування [9].

Із 2007 р. підтримка інноваційної діяльності в Польщі відбувається відповідно до Регіональних операційних програм, що передбачають розподіл коштів з фондів ЄС між воєводствами, а також операційних програм «Інноваційна економіка», «Людський капітал», «Інфраструктура і середовище», «Розвиток східної Польщі», «Технічна допомога» [10]. Із квітня 2007 р. реалізуються програми «Патент плюс» та «Розробник інновацій», метою яких є підтримка патентування винаходів науковими установами і сприяння інноваційному підприємству в академічному секторі.

Відповідно до змісту вказаних документів важливою метою інноваційної політики в Польщі є розвиток національної та регіональних інноваційних систем, які сприяють впровадженню інновацій, переорієнтації науково-дослідного сектора на задоволення потреб національних виробників та переходу від економіки, заснованої на трудових ресурсах і капіталі, до економіки знань, посиленню взаємозв'язків між науково-технічним сектором, органами державної влади, громадськими організаціями, навчальними закладами [7].

Зазначена ціль реалізується із застосуванням таких засобів та інструментів: навчання працівників на різних рівнях; розвиток науки на основі залучення грантових коштів, національних дослідницьких програм; розбудова інфраструктури для підтримки інноваційної діяльності (технологічні парки, мережа технічної і технологічної допомоги для малих і середніх підприємств (МСП), інноваційні центри та центри трансферу технологій); інформаційні осередки і мережі, бібліотеки; спеціалізовані консультаційні послуги для МСП; позики, податкові пільги, гарантії по кредитах; правове регулювання і контроль монополії, охорона інтелектуальної власності [11].

Підтримка інноваційного розвитку у регіонах відбувається через впровадження регіональних інноваційних стратегій, які розроблялися у кожному воєводстві місцевими органами влади за участю вищих навчальних закладів, агенцій регіонального розвитку, консультаційних установ.

Фонд регіонального розвитку виконує роль фінансової інституції та здійснює управління регіональними та національними програмами підтримки інноваційного підприємництва, для реалізації яких надаються дотації з фондів ЄС та державного бюджету. Важливу роль Фонд регіонального розвитку відіграє у реалізації стратегії розвитку відповідного регіону.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Створення таких фондів в Україні сприятиме підтримці новостворених фірм, залученню зовнішнього капіталу та інвестицій, формуванню сучасної інфраструктури, розвитку людського потенціалу через організацію сучасних програм підвищення кваліфікації кадрів.

Отже, в умовах нерозвиненості інноваційної інфраструктури в Україні важливим є сприяння інноваційному підприємництву на регіональному рівні за посередництвом структур, до функцій яких повинні входити підтримка інноваційного підприємництва у вищих навчальних закладах та наукових установах; сприяння залученню коштів Європейського фонду регіонального розвитку вітчизняними інноваційними підприємствами.

Джерела та література

1. Бабець І. Г. Обґрунтування напрямів розвитку інноваційного підприємництва з урахуванням світового досвіду [Електронний ресурс] / І. Г. Бабець, Ю. В. Полякова, О. А. Мокій. – Режим доступу : <http://niss.lviv.ua/analytics/65.htm>
2. Wyniki badań innowacyjności polskich małych i średniej wielkości przedsiębiorstw [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.parp.gov.pl
3. Сайт Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.dkrp.gov.ua
4. Петрина Н. Базові умови створення інноваційної моделі розвитку економіки України / Н. Петрина // Економіка України. – 2006. – № 8. – С. 35–40.
5. Россоха В. Інноваційні процеси економічного розвитку в контексті інституційного забезпечення / В. Россоха // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 6. – С. 119–129.
6. Майже всі інновації українські підприємства здійснюють власним коштом – експерт [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://newsradio.com.ua/2013_04_11/Majzhe-vs-nnovac-ukra-nsk-p-dpri-mstva-zd-jsnjujut-vlasnim-koshtom-ekspert/
7. Бабець І., Полякова Ю., Мокій О. Обґрунтування напрямів розвитку інноваційного підприємництва з урахуванням світового досвіду (Регіональний філіал НІСД у м. Львові) [Електронний ресурс] / І. Бабець, Ю. Полякова, О. Мокій. – Режим доступу : http://old.niss.gov.ua/Monitor/September/10.htm#_ftnref6
8. Чернега П. Партнерство розвивається / П. Чернега // Освіта. – 2004. – № 17. – С. 3–4.
9. Wolman E. Rola ośrodków innowacji i przedsiębiorczości w perspektywicznej, innowacyjnej polityce gospodarczej państwa [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gazetainnowacje.pl/innowacje9/strona1.htm
10. Skrocki A. Eurochance [Електронний ресурс] / А. Skrocki. – Режим доступу : www.vidart.com.pl/07_02/190_12.htm
11. Polityka innowacyjna w Polsce do 2006 roku, jako jeden z czynników poprawy konkurencyjności gospodarki [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.mgip.gov.pl/GOSPODARKA/innowacyjnosc.htm

Марчук Юлія. Особенности развития инновационного предпринимательства в Украине: опыт Польши. Рассмотрены причины недостаточной развитости инновационного предпринимательства в Украине. Проанализирована система поддержки и стимулирования польских предприятий, занимающихся производством и внедрением инноваций, которая проявляется в создании фондов регионального развития, государственных программ, направленных на финансирование инновационного развития, сотрудничества академического сектора с бизнесом. Представлены возможности повышения инновационности отечественных предприятий.

Ключевые слова: инновационное предпринимательство, финансирование, инновационная инфраструктура, фонд регионального развития.

Marchuk Iulia. Features of Innovative Entrepreneurship in Ukraine: Polish Experience. The paper considers the causes of innovative entrepreneurship underdevelopment in Ukraine. There was analysed the system of support and stimulation of Polish enterprises engaged in production and innovation, which is manifested in the creation of funds for regional development, government programs aimed at financing innovative development, cooperation between the academic sector and business. The paper also deals with the possibilities of domestic enterprises innovation increasing.

Key words: innovative entrepreneurship, finance, innovation infrastructure, regional development fund.